

OSZACOWANIE SPOŻYCIA LIKOPENU U KOBIET Z RÓŻNYCH GRUP WIEKOWYCH

LYCOPENE INTAKE BY DIFFERENT AGED WOMEN GROUPS

Agata Wawrzyniak, Agnieszka Sitek

Zakład Oceny Żywienia, Katedra Żywienia Człowieka, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Warszawa

Słowa kluczowe: *likopen, kobiety, spożycie, wiek*

Key words: *lycopene, women, intake, age*

STRESZCZENIE

W pracy oszacowano spożycie likopenu metodą 4-dniowego bieżącego notowania wśród 100 kobiet z województwa mazowieckiego, z trzech różnych grup wiekowych, tj. poniżej 30 lat, 31-50 lat oraz powyżej 50 lat (średnia wieku 49 ± 16 lat), jak też źródła jego spożycia. Badanie przeprowadzono w czerwcu – lipcu 2006 roku. Najmniejsze spożycie likopenu odnotowano w najmłodszej grupie wiekowej kobiet, poniżej 30 roku życia, tj. 4,17 mg/dzień/osobę, największe w grupie najstarszej, powyżej 50 lat, 4,88 mg/dzień. Głównym źródłem karotenoidu były przetwory pomidorowe, które dostarczały 50,6% likopenu oraz świeże pomidory, które wносиły do przeciętnej diety 43,5% omawianego związku. Niewielki udział (5,2%) przypadł w dostarczaniu likopenu owocom tropikalnym oraz pozostałym sokom owocowym i warzywnym (0,7%). Spożycie produktów, źródeł likopenu, zmieniało się wraz z wiekiem badanych i było statystycznie różne w przypadku spożycia pomidorów, arbuzów i czerwonych grejpfrutów oraz przetworów pomidorowych takich jak: ketchup, sosy pomidorowe płynne, zupy z kartonu, sok pomidorowy.

ABSTRACT

The aim of the study was to estimate dietary intake of lycopene by the group of 100 women, from Central Poland, in different age < 30 years, 30-50 years, > 50 years (mean age 49 ± 16 years) and main sources of lycopene. The study was carried out in the year 2006 (June - July) with the use of 4-day dietary food records. The lowest intake of lycopene was noted in the youngest group – 4.17 mg/person/day, the highest intake in the oldest group - 4.88 mg/person/day. The main sources of lycopene in food rations were tomato products (50.6%) and fresh tomatoes (43.5%). Tropical fruit delivered 5.2% of lycopene, other fruit and vegetable juices only 0.7%. Intakes of products, sources of lycopene, depended on age of women and were statistically significant in case of tomato, watermelon, pink grapefruit, and tomato products: ketchup, liquid tomato sauces, liquid tomato soups, tomato juice.

WSTĘP

Likopen, podobnie jak inne karotenoidy, dzięki właściwościom antyoksydacyjnym, może chronić organizm przed szkodliwym działaniem reaktywnych form tlenu, dlatego też stanowi ważny składnik w żywieniu człowieka i zapobieganiu chorobom cywilizacyjnym, takim jak nowotwory czy schorzenia serca i naczyń krwionośnych [5, 6, 14]. Ze względu na pełnioną w organizmie rolę, jak również brak danych na temat spożycia tego związku w populacji polskiej istotne było określenie spożycia likopenu z całodziennymi racjami pokarmowymi badanych kobiet oraz określenie głównych jego źródeł zależnych od wieku.

MATERIAŁ I METODY

Badanie zostało przeprowadzone w czerwcu – lipcu 2006 roku, z udziałem 100 kobiet z województwa mazowieckiego w różnym wieku, tj. osób poniżej 30 roku życia (30 kobiet), kobiet w wieku 30-50 lat (35 osób) oraz kobiet w wieku powyżej 50 lat (35 osób). Średnia wieku badanych kobiet wynosiła 49 ± 16 lat. Do oceny spożycia likopenu oraz określenia udziału poszczególnych grup produktów w dostarczaniu omawianego związku zastosowano metodę czterodniowego bieżącego notowania. Spożywane produkty i posiłki wyrażono w miarach domowych. Do ustalenia wielkości spożytych porcji użyto „Albumu fotografii produktów

Adres do korespondencji: Agata Wawrzyniak, Zakład Oceny Żywienia, Katedra Żywienia Człowieka, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, 02-776 Warszawa, ul. Nowoursynowska 159c, tel. 022 59 37 112, fax 022 59 37 117, e-mail: agata_wawrzyniak@sggw.pl

i potraw”, opracowanego przez Instytut Żywności i Żywienia [11]. Ilość likopenu pobranego z dietą została obliczona na podstawie tabel zawartości tego karotenoidu w wybranych produktach spożywczych [5, 13].

Opracowanie statystyczne uzyskanych wyników, w odniesieniu do oceny zmiennych parametrycznych nie spełniających założeń koniecznych dla przeprowadzenie testu ANOVA, wykonano za pomocą testu *Kruskala-Wallis*. Do zbadania normalności rozkładów

posłużono się testem *Shapiro-Wilksa*. Poziom istotności dla wszystkich obliczeń wyniósł $\alpha=0,05$.

WYNIKI

Oceniając spożycie produktów stanowiących źródło likopenu wykazano, że racje pokarmowe osób badanych zawierały 113 g pomidorów, przetworów pomidorowych, owoców i soków dostarczających

Tabela 1. Spożycie produktów stanowiących źródło likopenu w zależności od wieku badanych
Intake of food products sources of lycopene in different aged women groups

Produkty	Spożycie produktów								p*
	ogółem n = 100		grupy wiekowe						
	g/dzień	%	≤ 30 lat (n = 30)		31–50 lat (n = 35)		> 50 lat (n = 35)		
			g/dzień	%	g/dzień	%	g/dzień	%	
Pomidory	54,8 ± 50,6 ¹⁾ 0,0 - 250,0 ²⁾ 38,7 ³⁾	48,5	21,0 ± 12,4 a 7,5 - 66,5 18,4	20,5	44,1 ± 21,8 b 0,0 - 105,0 41,3	39,4	94,6 ± 64,0 c 0,0 - 250,0 75,0	77,1	0,001**
Przetwory pomidorowe, w tym:	16,7 ± 16,4 0,0 - 70,5 11,2	14,8	24,7 ± 14,2 a 1,3 - 56,5 23,9	24,0	22,2 ± 18,5 a 0,0 - 70,5 16,8	19,8	4,3 ± 5,28 b 0,0 - 25,0 3,3	3,5	<0,000**
ketchup	1,6 ± 2,5 0,0 - 11,3 0,0	1,4	3,4 ± 3,1 a 0,0 - 11,3 2,5	3,3	1,6 ± 2,0 b 0,0 - 7,5 0,0	1,4	0,1 ± 0,3 c 0,0 - 2,0 0,0	0,1	0,001**
koncentrat pomidorowy	3,2 ± 2,9 0,0 - 13,8 2,5	2,8	3,0 ± 2,2 0,0 - 7,5 3,0	2,9	3,0 ± 2,4 0,0 - 11,3 2,5	2,7	3,5 ± 3,9 0,0 - 13,8 3,0	2,8	NS
sosy pomidorowe płynne	4,3 ± 7,4 0,0 - 42,0 0,0	3,8	8,8 ± 10,0 a 0,0 - 42,5 6,2	8,6	4,7 ± 5,8 b 0,0 - 21,3 0,0	4,2	0,0 ± 0,0 c 0,0 - 0,0 0,0	0,0	0,001**
sosy pomidorowe w proszku	0,4 ± 1,3 0,0 - 7,5 0,0	0,3	0,7 ± 1,8 0,0 - 7,5 0,0	0,7	0,4 ± 1,4 0,0 - 5,0 0,0	0,4	0,0 ± 0,0 0,0 - 0,0 0,0	0,0	NS
zupy z kartonu	2,8 ± 8,1 0,0 - 37,5 0,0	2,5	2,4 ± 7,8 a 0,0 - 35,0 0,0	2,3	6,0 ± 10,9 b 0,0 - 37,5 0,0	5,4	0,0 ± 0,0 c 0,0 - 0,0 0,0	0,0	0,002**
sok pomidorowy	4,4 ± 10,1 0,0 - 62,5 0,0	4,0	6,4 ± 8,1 a 0,0 - 25,0 0,0	6,2	6,5 ± 14,2 a 0,0 - 62,5 0,0	5,7	0,7 ± 4,2 b 0,0 - 25,0 0,0	0,6	0,001**
Owoce, w tym:	9,3 ± 19,1 0,0 - 75,0 0,0	8,2	18,5 ± 22,4 a 0,0 - 75,0 11,3	18,0	7,1 ± 18,5 a 0,0 - 75,0 0,0	6,3	3,6 ± 13,7 b 0,0 - 75,0 0,0	2,9	<0,000**
arbuz	3,3 ± 10,8 0,0 - 50,0 0,0	2,9	5,0 ± 11,9 a 0,0 - 43,8 0,0	4,9	5,0 ± 14,3 a 0,0 - 50,0 0,0	4,4	0,0 ± 0,0 b 0,0 - 0,0 0,0	0,0	0,031**
czerwony grejpfrut	5,1 ± 16,2 0,0 - 75,0 0,0	4,5	12,3 ± 21 a 0,0 - 75,0 0,0	11,9	2,1 ± 12,7 b 0,0 - 75,0 0,0	1,9	2,1 ± 12,7 b 0,0 - 75,0 0,0	1,7	0,001**
morele suszone	0,6 ± 3,2 0,0 - 25,0 0,0	0,5	1,2 ± 4,9 0,0 - 25,0 0,0	1,2	0,0 ± 0,0 0,0 - 0,0 0,0	0,0	0,6 ± 2,8 0,0 - 15,0 0,0	0,5	NS
papaja	0,3 ± 3,0 0,0 - 30,0 0,0	0,3	0,0 ± 0,0 0,0 - 0,0 0,0	0,0	0,0 ± 0,0 0,0 - 0,0 0,0	0,0	0,9 ± 5,1 0,0 - 30,0 0,0	0,7	NS
Soki pozostałe	32,2 ± 52,5 0,0 - 312,5 0,0	28,5	38,6 ± 68,8 0,0 - 312,0 3,1	37,5	38,6 ± 46,7 0,0 - 187,5 41,3	34,5	20,3 ± 40,3 0,0 - 187,0 75,0	16,5	NS
Suma	113,0 ± 20,1	100	102,8 ± 9,0	100	112,0 ± 16,8	100	122,8 ± 43,3	100	NS

¹⁾ średnia ± odchylenie standardowe; ²⁾ zakres; ³⁾ mediana

* wynik testu *Kruskala-Wallis*; ** różnice istotne statystycznie ($p \leq 0,05$); NS – różnice nieistotne statystycznie ($p > 0,05$)

omawiany związek (tab. 1). Największy udział wśród spożywanych produktów miały pomidory (48,5%), pozostałe soki owocowe i warzywne (28,5%) oraz przetwory pomidorowe (14,8%), najmniejszy owoce (8,2%). Przedstawiona struktura spożycia produktów stanowiących źródło likopenu związana była z porą roku, w której przeprowadzono badania. Typowa dla okresu letniego w Polsce jest znaczna konsumpcja pomidorów. W miesiącach letnich większe jest także

spożycie różnorodnych napojów, w tym soków owocowych i warzywnych zawierających likopen. Ponadto pojawiają się w przystępnej dla konsumenta cenie owoce sezonowe, wśród których znajdują się dostarczające likopen arbuzy.

Wiek był istotnym czynnikiem wpływającym na sposób żywienia badanych kobiet. Różnice istotne statystycznie pojawiły się w przypadku spożycia artykułów spożywczych będących źródłem likopenu, tj.

Tabela 2. Udział produktów w dostarczaniu likopenu w badanych grupach kobiet
Contribution of selected groups of products in supply of lycopene in groups of women

Produkty	Spożycie likopenu								p*
	ogółem n = 100		grupy wiekowe						
	mg/dzień	%	≤ 30 lat (n = 30)		31–50 lat (n = 35)		> 50 lat (n = 35)		
Pomidory	1,96 ± 1,80 ¹⁾ 0,00 - 8,95 ²⁾ 1,39 ³⁾	43,5	0,75 ± 0,44 a 0,27 - 2,38 0,66	18,0	1,58 ± 0,78 b 0,00 - 3,76 1,48	35,6	3,39 ± 2,29 c 0,00 - 8,95 2,69	69,4	0,001**
Przetwory pomidorowe, w tym:	2,29 ± 1,59 0,00 - 6,71 2,22	50,6	2,96 ± 1,36 a 0,49 - 5,80 2,98	70,9	2,61 ± 1,49 ab 0,00 - 6,70 2,50	58,5	1,40 ± 1,49 b 0,00 - 5,35 1,26	28,6	<0,000**
ketchup	0,18 ± 0,27 0,00 - 1,25 0,00	3,9	0,38 ± 0,35 a 0,00 - 1,25 0,28	9,1	0,17 ± 0,22 b 0,00 - 0,83 0,00	3,8	0,01 ± 0,04 c 0,00 - 0,22 0,00	0,2	0,001**
koncentrat pomidorowy	1,22 ± 1,14 0,00 - 5,35 0,97	27,0	1,16 ± 0,85 0,00 - 2,92 1,17	27,8	1,15 ± 0,93 0,00 - 4,37 0,97	25,8	1,34 ± 1,51 0,00 - 5,35 1,17	27,4	NS
sosy pomidorowe płynne	0,37 ± 0,58 0,00 - 2,69 0,00	8,2	0,70 ± 0,71 a 0,00 - 2,69 0,59	16,8	0,46 ± 0,54 b 0,00 - 1,62 0,00	10,3	0,00 ± 0,00 c 0,00 - 0,00 0,00	0,0	0,001**
sosy pomidorowe w proszku	0,08 ± 0,31 0,00 - 1,79 0,00	1,8	0,16 ± 0,44 a 0,00 - 1,79 0,00	3,8	0,10 ± 0,33 ab 0,00 - 1,19 0,00	2,2	0,00 ± 0,00 b 0,00 - 0,00 0,00	0,0	NS
zupy z kartonu	0,13 ± 0,36 0,00 - 1,68 0,00	2,8	0,11 ± 0,35 a 0,00 - 1,57 0,00	2,6	0,27 ± 0,49 b 0,00 - 1,68 0,00	6,1	0,00 ± 0,00 c 0,00 - 0,00 0,00	0,0	0,002**
sok pomidorowy	0,31 ± 0,71 0,00 - 0,20 0,00	6,9	0,45 ± 0,57 a 0,00 - 1,76 0,00	10,8	0,46 ± 1,00 a 0,00 - 4,41 0,00	10,3	0,05 ± 0,30 b 0,00 - 1,76 0,00	1,0	0,001**
Owoce, w tym:	0,23 ± 0,49 0,00 - 1,89 0,00	5,2	0,42 ± 0,54 a 0,00 - 1,65 0,14	10,1	0,23 ± 0,57 a 0,00 - 1,89 0,00	5,2	0,07 ± 0,26 b 0,00 - 1,31 0,00	1,6	<0,000**
arbuz	0,12 ± 0,41 0,00 - 1,89 0,00	2,8	0,19 ± 0,45 a 0,00 - 1,65 0,00	4,6	0,19 ± 0,54 a 0,00 - 1,89 0,00	4,3	0,00 ± 0,00 b 0,00 - 0,00 0,00	0,0	0,031**
czerwony grejpfrut	0,09 ± 0,28 0,00 - 1,31 0,00	2,1	0,22 ± 0,37 a 0,00 - 1,31 0,00	5,3	0,04 ± 0,22 b 0,00 - 1,32 0,00	0,9	0,04 ± 0,22 b 0,00 - 1,31 0,00	0,8	0,001**
morele suszone	0,01 ± 0,03 0,00 - 0,20 0,00	0,1	0,01 ± 0,04 0,00 - 0,20 0,00	0,2	0,00 ± 0,00 0,00 - 0,00 0,00	0,0	0,01 ± 0,02 0,00 - 0,12 0,00	0,2	NS
papaja	0,01 ± 0,09 0,00 - 0,90 0,00	0,2	0,00 ± 0,00 0,00 - 0,00 0,00	0,0	0,00 ± 0,00 0,00 - 0,00 0,00	0,0	0,03 ± 0,15 0,00 - 0,90 0,00	0,6	NS
Soki pozostałe	0,03 ± 0,05 0,00 - 0,31 0,00	0,7	0,04 ± 0,07 0,00 - 0,31 0,00	1,0	0,03 ± 0,05 0,00 - 0,19 0,00	0,7	0,02 ± 0,04 0,00 - 0,19 0,00	0,4	NS
Suma	4,51 ± 1,87	100	4,17 ± 1,83	100	4,45 ± 1,15	100	4,88 ± 2,31	100	NS

¹⁾ średnia ± odchylenie standardowe; ²⁾ zakres; ³⁾ mediana

* wynik testu *Kruskala-Wallis*; ** różnice istotne statystycznie ($p \leq 0,05$); NS – różnice nieistotnie statystycznie ($p > 0,05$)

pomidorów, ketchupu, sosów pomidorowych płynnych, zup w kartonie, arbuźów, czerwonych grejpfrutów i soku pomidorowego. Wyjątkowo duże rozbieżności zaobserwowano w spożyciu pomidorów. Racje pokarmowe kobiet powyżej 50 roku życia zawierały zdecydowanie największe ilości tych warzyw, a ich spożycie było 4,5-krotnie większe niż w grupie kobiet w wieku poniżej 30 lat i ponad 2-krotnie większe niż w grupie 31-50 lat. Największe spożycie pomidorów przez kobiety powyżej 50 roku życia może wynikać z przywiązywania wagi do prawidłowego odżywiania się i związanego z tym odpowiedniego spożycia warzyw i owoców. Odwrotna sytuacja miała miejsce w przypadku ketchupu. Konsumpcja tego produktu malała wraz z wiekiem badanych. Osoby do 30 roku życia spożywały blisko 34-krotnie większe ilości ketchupu w porównaniu z osobami najstarszymi. Tendencja ta może być skutkiem przekonania osób starszych o negatywnym wpływie produktów przetworzonych i konserwowanych na zdrowie, jak też związana z faktem, iż ketchup jest powszechnie stosowany jako dodatek do frytek, pizzy czy hot-dogów przez osoby w młodszym wieku. Sosy pomidorowe płynne najczęściej pojawiały się w diecie najmłodszych kobiet, 2-krotnie rzadziej spożywane były przez osoby w wieku 31-50 lat, zaś dieta kobiet powyżej 50 roku życia nie zawierała tego rodzaju produktów pomidorowych. Większe spożycie sosów pomidorowych płynnych przez kobiety poniżej 30 roku życia może wiązać się z szerokim asortymentem tego rodzaju produktów oraz łatwością przygotowania w krótkim czasie smacznej potrawy. Zupy pomidorowe z kartonu były kolejnym produktem, który nie występował w diecie osób najstarszych, zaś najczęściej pojawiał się w grupie kobiet w wieku 31-50 lat. Osoby poniżej 30 roku życia spożywały pewne ilości zup z kartonu, ale były one o 60% mniejsze niż u osób ze środkowej grupy wiekowej, co mogło być uwarunkowane ich ceną. Sok pomidorowy największą popularnością cieszył się wśród kobiet z przedziału wiekowego poniżej 50 lat, zaś osoby najstarsze konsumowały ponad 9-krotnie mniejsze ilości soku pomidorowego w stosunku do pozostałych badanych. Konsumpcja arbuźów było zbliżona w najmłodszej i średniej wiekowo grupie kobiet, zaś osoby z najstarszej grupy nie spożywały tych owoców. Grejpfruty były najchętniej zjadane przez osoby młodsze, w ilości blisko 6-krotnie większej niż w pozostałych grupach.

Głównym źródłem likopenu w racjach pokarmowych badanych kobiet były przetwory pomidorowe traktowane jako jedna grupa, które dostarczały łącznie ok. 51% ilości spożywanego likopenu (tab. 2) oraz pomidory dostarczające likopen średnio w ilości 43,5%. Owoce wносиły do całodziennych racji pokarmowych badanych kobiet 5,2% badanego związku, zaś pozostałe soki owocowe i warzywnie jedynie 0,7%. Większy udział

przetworów pomidorowych niż świeżych pomidorów w dostarczaniu likopenu, pomimo średnio 3-krotnie mniejszego ich spożycia, wynika z bogactwa artykułów należących do grupy przetworów pomidorowych oraz wysokiej zawartości omawianego związku w tych produktach. Świeże pomidory zawierają blisko 10-krotnie mniej likopenu w 100 g produktu niż taka sama ilość koncentratu pomidorowego [5, 13]. Produktem zajmującym pierwsze miejsce pod względem dostarczania likopenu w grupie przetworów pomidorowych był koncentrat pomidorowy, który dostarczał średnio 27% badanego związku do diety. Znaczny udział koncentratu pomidorowego w dostarczaniu likopenu wynika z szerokiego zastosowania tego produktu spożywczego. Jest on dodawany do popularnej w Polsce zupy pomidorowej oraz wielu innych potraw, takich jak fasolka po bretońsku, bigos, czy gołąbki. Powszechnym uznaniem cieszą się także w ostatnich latach wszelkiego rodzaju sosy pomidorowe płynne, którym przypadło drugie miejsce w dostarczaniu likopenu w omawianej grupie produktów. Dostarczały one ponad 8% likopenu, czyli o 1,3% więcej niż sok pomidorowy. Ketchup, zupy pomidorowe w kartonie, sosy pomidorowe w proszku oraz pozostałe soki owocowe i warzywnie stanowiły słabsze źródła likopenu. Produkty te wносиły łącznie mniej niż 10% likopenu do dziennych racji pokarmowych kobiet. Wśród owoców tropikalnych największy udział w dostarczaniu likopenu miały arbuzy i czerwone grejpfruty, które łącznie wносиły do przeciętnej racji pokarmowej blisko 5% tego karotenoidu. Ilość likopenu pochodząca z owoców tropikalnych była niewielka ze względu na stosunkowo małe spożycie tego typu produktów.

Badane grupy kobiet różniły się między sobą w konsumpcji niektórych produktów spożywczych. Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku spożycia likopenu z poszczególnych jego źródeł. Zaobserwowano różnice istotne statystycznie w dostarczaniu likopenu przez produkty takie jak: pomidory, ketchup, sosy pomidorowe płynne, zupy z kartonu, arbuzy, grejpfruty oraz sok pomidorowy, na poziomie zbliżonym lub identycznym jak w przypadku omówionych grup produktów. Różnice w udziale wymienionych produktów w dostarczaniu likopenu w poszczególnych grupach wiekowych mogły wynikać z odmiennego stylu życia osób badanych, z przyjętych zwyczajów żywieniowych, a także z różnej dbałości o zdrowie.

DYSKUSJA

Przeprowadzone badanie pozwoliło na ocenę spożycia likopenu oraz określenie głównych źródeł omawianego związku zależnie od wieku badanych. Średnie spożycie likopenu dla wszystkich badanych określono na poziomie 4,51 mg/dzień/osobę. Zbliżone

wyniki zostały uzyskane w badaniach własnych prowadzonych uprzednio zimą i latem (styczeń i czerwiec), z udziałem kobiet w wieku 19-26 lat, metodą czterodniowego bieżącego notowania [14]. Średnie spożycie likopenu wynosiło 3,90 mg/dobę w styczniu oraz 4,53 mg/dobę w czerwcu. Uzyskana istotna statystycznie różnica w spożyciu likopenu zimą i latem związana była z ponad 5-krotnie mniejszą konsumpcją pomidorów w Polsce w okresie zimowym. Podobną zawartość likopenu stwierdzono w racjach pokarmowych osób mieszkających na Węgrzech [7], w badaniu przeprowadzonym metodą 3-dniowego bieżącego notowania, z udziałem dzieci w wieku 12-15 lat oraz osób dorosłych w wieku 25-60 lat. Poziom omawianego karotenoidu został oszacowany na 2,99 mg/dobę w przypadku dzieci oraz 4,26 mg/dobę w przypadku osób dorosłych. Nieco wyższe wyniki spożycia likopenu otrzymano w badaniu przeprowadzonym za pomocą kwestionariusza częstotliwości spożycia wśród ludności zamieszkującej tereny Ameryki Północnej (USA) i Łacińskiej (Dominikana i Portoryko) [1] o średniej wieku 70 lat. Dieta kobiet z Dominikany i Portoryko zawierała średnio 5,35 mg likopenu/dobę, zaś dieta kobiet z Massachusetts (USA) 4,64 mg/dobę. Wyższy poziom konsumpcji likopenu przez osoby z Ameryki Łacińskiej wynikał z większej zawartości w diecie owoców i warzyw, a w szczególności pomidorów oraz arbuźów. W badaniach europejskich przeprowadzonych przy użyciu kwestionariusza częstotliwości spożycia, wśród kobiet i mężczyzn w wieku 25–45 lat z 5 krajów, tj. W. Brytanii (Cotnam), Irlandii (Cork), Francji (Grenoble), Hiszpanii (Madryt) i Holandii (Zeist), średnie spożycie likopenu oceniono na poziomie od 4,43 do 5,01 mg/osobę/dzień; za wyjątkiem Hiszpanii, gdzie średnia wartość spożycia wynosiła 1,64 mg/dzień [8].

Oceniając źródła likopenu stwierdzono, że najczęściej tego związku pochodziło z pomidorów i przetworów pomidorowych. W przeprowadzonym badaniu dostarczały one łącznie 94% likopenu. Podobne wartości (93,2%) otrzymano we wcześniejszych badaniach własnych [14] przeprowadzonych dla okresu letniego. W obu przypadkach jednakże największy udział w dostarczaniu likopenu miały przetwory pomidorowe, które wносиły do przeciętnej racji pokarmowej ponad 50% omawianego związku oraz świeże pomidory dostarczające ok. 40% likopenu. W grupie przetworów pomidorowych najważniejszym produktem był koncentrat pomidorowy dostarczający 25% likopenu. Zbieżne wyniki uzyskano również dla owoców tropikalnych, które wносиły przeciętnie ok. 4-5% likopenu do dziennej racji pokarmowej. Przybliżone dane przedstawił i inni autorzy, oszacowując iż pomidory i przetwory pomidorowe były głównym źródłem tego związku [2, 3, 8, 9, 12]. W przeprowadzonych w USA badaniach [2], sosy pomidorowe dostarczały 29% spożywanego

likopenu, ketchupy 12%, soki pomidorowe oraz pomidory w pizzy po 8%, a świeże pomidory jedynie 18%. We Francji, W. Brytanii i Holandii świeże pomidory dostarczały do dziennej racji pokarmowej od 16 do 25% spożywanego likopenu, zaś spożycie pizzy (ketchupu i/lub pomidorów), wносиło około 16% ogólnej ilości spożycia tego składnika do diety, zaś przetworzone pomidory sprzedawane w puszkach we Francji, Irlandii i W. Brytanii były źródłem likopenu w 16–23% [8]. W badaniach amerykańskich, kanadyjskich, hiszpańskich i niemieckich, podobnie jak w badaniach własnych przeprowadzonych w czerwcu, to właśnie pomidory były źródłem likopenu dostarczając go w ilość od 43 do 55% ocenianego spożycia [4, 8, 9, 10, 12]. Ponadto Tucker i wsp. [12], w badaniach przeprowadzonych w USA ocenili, iż owoce egzotyczne (czerwone grejfruty i arbuzy) były w 10% źródłem spożywanego likopenu; w badaniach niemieckich [9], 7%; zaś w hiszpańskich [4, 8], arbuzy dostarczały do dziennej racji pokarmowej od 23 do 60% likopenu w okresie wiosny i lata. Większe spożycie likopenu z pomidorami i produktami, a niższe z owocami egzotycznymi w Polsce może wynikać z większej popularności tych ostatnich w innych krajach.

WNIOSKI

1. Najmniejsze spożycie likopenu odnotowano w najmłodszej grupie wiekowej kobiet, poniżej 30 roku życia, tj. 4,17 mg/dzień/osobę, największe w grupie najstarszej, powyżej 50 lat, 4,88 mg/dzień.
2. Głównym źródłem ocenianego karotenoidu były przetwory pomidorowe dostarczające 50,6% likopenu oraz świeże pomidory, które wносиły 43,5% likopenu do przeciętnej racji pokarmowej.
3. Spożycie produktów, źródeł likopenu, zmieniało się wraz z wiekiem badanych i było statystycznie różne w przypadku spożycia pomidorów, arbuźów i grejfrutów oraz przetworów pomidorowych takich jak: ketchup, sosy pomidorowe płynne, zupy z kartonu, sok pomidorowy.

PIŚMIENNICTWO

1. Bermudez O., Ribaya-Mercado J., Telegawkar S., Tucker K.: Hispanic and non-Hispanic white elders from Massachusetts have different patterns of carotenoid intake and plasma concentrations. *J. Nutr.* 2005, 135, 1496-1502.
2. Chug-Ahuja J., Holden J., Forman M., Mangels A., Beecher G., Lanza E.: The development and application of carotenoid database for fruit, vegetables, and selected multicomponent foods. *J. Am. Diet. Assoc.* 1993, 93, 318-323.

3. *Goldbohm R., Brants H., Hulshof K., van den Brandt P.*: The contribution of various foods intake of vitamin A and carotenoids in The Netherlands. *Int. J. Vitam. Nutr. Res.* 1998, 68, 378-383.
4. *Granado F., Olmedilla B., Blanco I., Rojas-Hidalgo E.*: Major fruit and vegetable contributors to the main serum carotenoids in the Spanish diet. *Eur. J. Clin. Nutr.* 1996, 50, 246-250.
5. *Hamulka J., Wawrzyniak A.*: Likopen i luteina – rola prozdrowotna i ich zawartość w produktach. Wyd. SGGW, Warszawa 2004.
6. *Krinsky N., Johnson E.*: Carotenoid actions and their relation to health and disease. *Mol. Asp. Med.* 2005, 26, 459-516.
7. *Lugasi A., Bíró L., Hóvárie J., Sági K., Brandt S., Barna E.*: Lycopene content of foods and lycopene intake in two groups of the Hungarian population. *Nutr. Res.* 2003, 23, 1035-1044.
8. *O'Neill M., Carroll Y., Corridan B., Olmedilla B., Granado F., Blanco I., van den Berg H., Hininger I., Rousell A., Chopra M., Southon S., Thurnham D.*: A European carotenoid database to assess carotenoid intakes and its use in a five-country comparative study. *Br. J. Nutr.* 2001, 85, 499-507.
9. *Pelz R., Schmidt-Faber B., Hesecker H.*: Carotenoid intake in the German National Food Consumption Survey. *Z. Ernährungswiss* 1998, 37, 319-327.
10. *Rao A., Waseem Z., Agarwal S.*: Lycopene content of tomatoes and tomato products and their contribution to dietary lycopene. *Food Res. Int.* 1998, 31, 737-741.
11. *Szponar L., Wolnicka K., Rychlik E.*: Album fotografii produktów i potraw. Wyd. IŻŻ, Warszawa 2000.
12. *Tucker K., Chen H., Vogel S., Wilson P., Schaefer E., Lammi-Keefe C.*: Carotenoid intakes, assessed by dietary questionnaire, are associated with plasma carotenoid concentrations in an elderly population. *J. Nutr.* 1999, 129, 438-445.
13. *Wawrzyniak A., Marciniak A., Rajewska J.*: Lycopene content of selected foods available on the polish market and estimation of its intake. *Pol. J. Food Nutr. Sci.* 2005, 14/55, 195-200.
14. *Wawrzyniak A.*: Interakcje azotanu(III) sodowego i likopenu w badaniach in vitro i in vivo. Wyd. SGGW, Warszawa 2006.

Otrzymano: 13.03.2009

Zaakceptowano do druku: 06.11.2009